

מאמר שבועי בדרכי עבודת ד' ועניני הזמן

מפי מרן פוסק הדור

הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א

פרשת וישלח תשפ"ב

מעלת מצוות כיבוד אב ואם

"ויירא יעקב מאד ויצר לו" (ל"ב, ח).

במדרש כאן (ב"ר ע"ו, ב) איתא שיעקב אבינו פחד מזכות כיבוד אב ואם של עשיו, שבכל עשרים שנה האחרונות לא היה יעקב בבית אביו ואמו ולא זכה לכבודם, ומאידך עשיו היה מכבדם גם בשנים ההם, [יודיע מהו גודל מעלת כיבוד אב ואם של עשיו וכמו שאמר חז"ל (ב"ר ס"ה ט"ז) "אמר רבן שמעון בן גמליאל, כל ימי הייתי משמש את אבא ולא שמשתי אותו אחד ממאה ששימש עשיו את אביו, שבשעה שהיה משמש את אביו לא היה משמשו אלא בבגדי מלכות"].

והרי מבואר מהו גודל מעלת מצוות כיבוד אב ואם, שאע"פ שיעקב אבינו היה מלא בזכויות של תורה ומעשים טובים, מ"מ חשש שעשיו הרשע יתגבר וינצח אותו במלחמה רק מכוח מצוות כיבוד אב ואם שהיה מקיים בהידור.

ובילדותי כאשר אמי ע"ה היתה שולחת לפעמים את המשרתת לשליחויות שונות, היה אבי זצ"ל אומר לה שעדיף לשלוח את הילדים כדי שיזכו במצוות כיבוד אב, והוי מרגלא בפומיה דאבי זצ"ל לומר לילדים בשעה שהיה מבקש מהם איזה דבר, "הריני רוצה לזכות אתכם במצוות כיבוד אב", ורצה לעורר את בניו ובנותיו שיזדרזו בקיום המצווה ויתכוונו לשם מצווה וע"ז יזכו לשכר רב, וכמו כן ביקש מהמלמדים שילמדו עם בניו רמב"ם הלכות ממרים פרק ה העוסק בהלכות כיבוד אב ואם, כדי שידעו גודל מצוות כיבוד אב ואם ושכרו, ויזדרזו לקיים המצווה בשמחה.

חובת השתדלות בפיקוח נפש

"ויאמר אם יבוא עשיו אל המחנה האחת והכהו והיה המחנה הנשאר לפליטה" (ל"ב, ט).

בכל הפרשה מבואר שיעקב אבינו טרח בכל מיני תכסיסי מלחמה כדי להינצל מעשיו, והתכונן לדורון ומלחמה, וחצה את המחנה לשנים וכו', וכתב הרמב"ן בתחילת הפרשה שפרשה זו נכתבה "ללמדנו שיעקב לא בטח בצדקתו והשתדל בהצלה בכל יכולתו".

וראו להבין מדוע טרח יעקב אבינו כ"כ בדרכי הצלתו, והרי דרך הצדיקים לבטוח בקב"ה שיספיק להם כל צרכם, ואינם משתדלים בענייני העולם הזה אלא מעט וכפי המתחייב מהם מגזירת שמים.

ונראה לבאר בזה כפשוטו, שהצלת נפשות היא מצווה ככל המצוות, וכמו שכל המצוות צריך האדם להרבות בהשתדלות ואינו יכול למעט בהשתדלות ולתלות בקב"ה שיכין לו את אפשרות לקיים את המצווה, כמו כן בהצלת נפשות, כיון שהיא מצווה [גם אם הוא עוסק בהצלת עצמו ומשפחתו] צריך להשתדל בה כפי האפשר לו בכל מיני השתדלויות העומדים לרשותו, ולכן יעקב אבינו השתדל ככל שהיה אפשר לו.

וכן נהגו למעשה בישיבת מיר בשעה שברחו במלחמה ליפן מפני פיקוח נפש, והיו תלמידי חכמים שטענו שזהו השתדלות מיותרת, אבל הגאון רבי לייב מאלין זצ"ל פסק ש**כיון שבהצלת נפשות עסקינן, אין ראוי לסמוך על ביטחון אלא צריך להשתדל בכל מה שאפשר לעשות בידי אדם**.

וכן ידוע שמרן הגרי"ז זצ"ל היה זהיר מאוד לא להשתדל בהשתדלות מיותרת, ותמיד חשש שמא פעולה זאת היא חיסרון בביטחון, [והרבה פעמים ראיתי איך שהיה שוקל על כמה ענייני השתדלות אלו והו בגדר השתדלות מיותרת ויש בזה פגם במידת הביטחון], אבל במלחמה הנוראה ברח מיד ולא חשש שאפשר שזהו השתדלות מיותרת, ומשום שבהצלת נפשות צריך להשתדל כפי שאר המצוות שאין לצמצם בהם בהשתדלות. אמנם הוסיף מרן זצ"ל, שיחד עם חובת ההשתדלות אין להסיח דעתו ממה שהכל תלוי בסייעתא דשמיא, ולהתפלל תמיד לקב"ה.

שני דרכים של מלחמת היצר

"ויותר יעקב לבדו ויאבק איש עמו עד עלות השחר" (ל"ב, כ"ה).

ידוע מה שפירשו חז"ל (ב"ר ע"ז ג, ובתנחומא כאן) שה"איש" שנאבק עם יעקב, זהו הס"מ שהוא שרו של עשיו. והנה בגמ' בחולין (צ"א ע"א) מבואר שנחלקו אמוראים באיזה צורה התלבש הס"מ כשבא ללחום נגד יעקב אבינו, יש אומרים כ"עובד כוכבים" נדמה לו, ויש אומרים כ"תלמיד חכם" נדמה לו,

וצריך ביאור מהו הרמז בצורת עכו"ם או צורת ת"ח במלחמת הס"מ עם יעקב אבינו, וגם צריך ביאור מדוע נהפכו השיטות לשני הצדדים הקיצוניים לגמרי, או תלמיד חכם או עובד כוכבים.

ונראה שכאשר נלחם היצה"ר עם האדם, הוא בא באחד משני מלבושים, או שהוא מפתה את האדם באופן גלוי לעבור עבירה, וזהו "כעובד כוכבים נדמה לו" והיינו שנדמה לו באופן גלוי כעובד כוכבים ועבריו, או שהוא מפתה את האדם לחשוב על עבירה שהיא מצוה, וזהו כ"תלמיד חכם נדמה לו" והיינו שהוא בא לאדם בדמות תלמיד חכם, ומפתה אותו בשם התורה על עבירה שהיא מצוה.

וזוהו דכתיב "ויאבק איש עמו", ופירש"י "ויאבק איש, הוא לשון ויתקשר, שכן דרך שנים שמתעצמים להפיל איש את רעהו שחובקו ואובקו בזרועותיו", והרי מבואר שהס"מ נאבק עם יעקב בדרך של חיבוק והתקשרות, ורמז יש בזה שמלחמתו של הס"מ הוא גם בדרך של "חיבוק והתקשרות", והיינו שבא להתחבר עם האדם כידיד, ומפתהו בחלקקות לשונו שהוא חפץ בטובתו שיעשה מצווה, ובדרך זו מפיל את האדם לבאר שחת בעבירות חמורות.

ומה שכתוב "ויאבק עמו עד עלות השחר" הוא רמז שמאבק זה של הס"מ ביעקב אבינו בשני הדרכים הנ"ל, ימשך עוד אצל בניו אחריו לדורות עד שיפציע ויזרח אור עמוד השחר של הגאולה העתידה.

ובייחוד יש ללמוד מזה לתקופתנו שאנו עומדים סמוך מאוד לביאת משיח צדקיננו, שהלא תקיעת כף ירך יעקב היה סמוך ממש לעלות השחר וכדכתיב "ויאבק איש עמו עד עלות השחר וירא כי לא יכול לו ויגע בכף ירכו", ורומז על דורינו שהוא סמוך מאוד לעלות השחר של אור הגאולה העתידה, דעל תקופה זו כתיב "ותקע כף ירך יעקב" והיינו שהס"מ החליש את ירך יעקב שהוא עמוד התורה, על ידי "בהאבקו עמו" והיינו על ידי החיבוק והחיבור שהתחבר ליעקב אבינו.

עיקר כוח הס"מ הוא על ידי פיתויים ולא על ידי גזירות ושמדות

באמת עיקר כוחו של הס"מ להכשיל את בית ישראל בעבירה, הוא על ידי **ידידות וחבור**, וכפי שהוכח בכל הדורות שכאשר באו הגויים אלינו בגזרות ובשמדות, עם ישראל התעקשו ומסרו נפשם שלא להיכנע לגויים, אבל בשעה שהגויים או החופשיים באו בידידות ופיתויים, משכו בעוה"ר רבים מבית ישראל לדרכם.

ובשעה שביקר הרה"ק בעל ה"דברי יואל" מסאטמאר זצ"ל אצל רבינו החזון איש זצ"ל, הביע הרה"ק מסאטמאר בפני החזון איש את גודל פחדו מהגזירות שעלולים החופשיים לגזור על החרדים בארץ ישראל, והשיב לו החזון איש שאינו חושש כ"כ מהגזירות, דאדרבה הגזירות רק מחזקים את ציבור החרדים שמתלכדים יחד להילחם בהם, ולהיפך הוא בעיקר חושש מהמטעמים שהם יתנו לנו, ומשום שעיקר כוחם להילחם בנו הוא בדרך של "פיתויים", שבדרך זו הם מסווים את שנאתם ומראים לנו כלפי חוץ פנים שוחקות שהם ידידים שלנו, ואם אין אנו שמים הלב להילחם בתוכניתם הרי הם עלולים להחריב ולקלקל מבפנים ה"י.

ובעוה"ר בדור האחרון נתקיים דבר זה לענינו, וכפי שראשי השלטון אומרים **בפה מלא שעיקר דרכם ושיטתם לנסות לשבור את מחיצות ההפרדה בינינו לביןם, אינו על ידי קנסות ואיומים, אלא על ידי "פיתויים" שונים, וכך מתוך מסווה של "דואגים עבור עתידנו" הרי הם מושכים רח"ל יהודים חרדים מתוך המחנה למקומות זרים, וביותר שמענו לאחרונה שהם כבר פונים לבנות ישראל כשרות וצנועות, לעבוד בצבא ה"י מתוך מסווה של עבודה ב"ארגונים בטחוניים" ומציעים על כך שכר רב, וחובתינו היום לעמוד על המשמר ולהבדיל בין תכלת לקלא אילן, והיינו בין צד הקדושה לאותם הצבועים המראים פני ידידים, ובתוך תוכם הם מתכוונים רק להרע כדי למשוך אותנו אליהם.**

היצה"ר עצמו שמוח ונהנה כשמתגברים עליו ועושים רצון ה'

"ויאמר שלחני כי עלה השחר ויאמר לא אשלחך כי אם ברכתני" (לב, כז).

בגמ' בחולין (צ"א ע"ב) איתא, "אמר לו [שרו של עשיו ליעקב], מלאך אני, ומיום שנבראתי לא הגיע זמני לומר שירה עד עכשיו", ע"כ.

השבוע פ' וישלח, **משלים הגיליון השבועי שמונה שנים לייסודו**. שמונה שנים של הפצת תורה, מוסר, אגדה והשקפה מבראו של מרן רבינו שליט"א. עם כניסת הגיליון השבועי לשנתו התשיעית בברכתו והדרכתו של מרן שליט"א, יוצא מכן טעם ודעת במבצע להכפלת ההפצה במרכזי היהדות החרדית בארץ ובעולם. בקרוב מבצע ייחודי לשותפים בתנופה הגדולה פרטים יבואו.

משם "בן אוני", וצריך ביאור מהו יסוד הנידון ביניהם אם לקרוא לו על שם ההצלחה או על שם הצער. וכן צ"ב מדוע לא הסכים יעקב לקיים את בקשתה האחרונה של אשתו טרם פטירתה.

ונראה בביאור הדברים, שרחל רצתה שיזכרו תמיד את האסון הנורא שאירע בפטירתה מיד עם לידת בנה, ולכן קראה לו "בן אוני" על שם הקושי שעברה, אבל יעקב אבינו לא רצה להנציח את צער ה'עבר' לדורות, ומשום שכדי להתקדם הלאה בעבודת ה' צריך לחשוב תמיד על העתיד שיהיה טוב בע"ה, ולא לחשוב על העבר שהיה מר מאוד, ולכן קרא לו "בנימין" לרמז על הכוח הגדול שיהא לבנו לצמוח בדרך ימין, ומה עוד, שבזה גופא שיתחזקו ללכת בדרך ימין ויצפו לישועת ה', יהיה בזה זיכרון טוב לרחל, ושוב לא יהא צורך כלל לזכור את צערה של רחל.

והוראתו של יעקב אבינו היא הוראה לנו לדורות בזמני צרה ומצוקה, שאין לחשוב בעיקר על העבר, אלא להתחזק ולצפות לישועת ה', ולראות רק את הטוב שיהא בעתיד, ולא לשקוע בייאוש מכוח מה שהיה בעבר.

זכורני שלאחר תום המלחמה הנוראה כאשר הובררה המציאות הנוראה שמיליוני יהודים - אנשים נשים וטף נשחטו ונהרגו על קידוש ה', היה פשוט להמון העם שבוודאי עולם התורה כבר נחרב וכלה מן העולם, שהרי כל כך הרבה יהודים נהרגו ונשחטו, ובתוכם גם הרבה גדולים וצדיקים ויראי ה' שהיו קודם המלחמה, ולכן אמרו כולם שאין מה לפעול כעת להקמת עולם התורה מחדש, אלא צריך לשבת ולהמתין לביאת משיח צדקינו שצריך לבוא בכל רגע ולהושיע אותנו.

אבל כמה יחידים סגולה צדיקים וגדולים קמו אז ואמרו, שאין זה הזמן לשבת בחיבוק ידיים ולהמתין, אלא אדרבה זהו הזמן לפעול ולהקים את עם ישראל מחדש, ובה' עלתה בידם להפיח שממות היהדות החרדית, עד שהקימו בכל כלל ישראל ישיבות וכוללים ותלמודי תורה.

ושמעתי מפי הגאון מטשעבין צ"ל לבאר מדוע רק באותו היום הגיע זמנו לומר שירה, כי באמת השטן הוא מלאך, ולכל מלאך יש תפקיד בבריאה לגלות כבוד שמים, והשטן תפקידו לגלות כבוד שמים ע"ז שעם ישראל לא נכנע אליו, ואין רצונו שיישראל ייכשלו אלא אדרבה שיתגברו עליו, וכלשון הגמ' בב"ב (ט"ז ע"א) על השטן "לשם שמים הוא מתכוין", ולכן אף שתפקידו להשטין ולהכשיל אנשים בחטא, מ"מ כאשר הוא רואה שיהודי מתגבר עליו ואינו נכנע לדבריו לעבור עבירה, הרי הוא נהנה ושמח שזכה להרבות כבוד שמים שיהודי התגבר על ניסיון ולא הלך שולל אחריו, ולפי"ז מבואר היטב שדווקא ביום זה הגיע זמנו לומר שירה, כיון שדווקא ביום הזה שיעקב אבינו התגבר עליו, הלך השטן לשורר לקב"ה ולשבחו על כך שיש לו בן כיעקב אבינו, שאע"פ שבמשך הלילה ניסה לפתות אותו, מ"מ ניצח אותו ולא נפל בניסיון, עכ"ד.

וכע"ז ביארו המפרשים הא דאיתא בפרקי דר"א (פר' מ"ו) שהס"מ נהפך ביה"כ נהפך למליץ טוב על ישראל, וכדאיתא שם: "ראה סמאל שלא נמצא בהם ביום הכפורים חטא, אומר לפניו רבון כל העולמים, יש לך עם אחד כמלאכי השרת שבשמים מה מלאכי ישראל אין בהם אכילה ושתיה כך ישראל אין להם אכילה ושתיה ביום הכפורים", עיי"ש, ולכאורה הדבר תמוה מה לו לשטן להמליץ טוב על ישראל והרי הוא שונא אותנו ורוצה לאבד אותנו, אמנם עפ"י יסוד זה העניין מבואר היטב, שבאמת גם השטן הוא מלאך ככל המלאכים ויש לו תפקיד בבריאה לגלות כבוד שמים ולהיטיב עם ישראל ע"י שיפתה אותם לעבירה וכיו"ב כדי לנסותם, וכיון שרואה השטן ביום הכיפורים שאין שומעים לו ועומדים בנסיון, הרי הוא שמח וממליץ טובה על ישראל.

בזמני צרה ומצוקה יש להתבונן בעיקר בטוב שיהא בעתיד

"ויהי בצאת נפשה כי מתה ותקרא שמו בן אוני ואביו קרא לו בנימין", (ל"ה, י"ח).

פירש"י, "בן אוני, בן לערי. בנימין, בן ימין".

העניין צריך ביאור, שהרי השמות הללו הפוכים לגמרי במהותם, דרחל קראה לו על שם הצער שהיה לה בשעת הלידה, ועל זה אמרה "בן אוני בן צערי", אבל יעקב קרא לו "בנימין" שהוא מורה על חוזק והצלחה, והוא היפוך גמור

לקט עובדות והנהגות שראה ושמע רבינו אצל מרן הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל בעל ה"אבן האזל" (הובא לרגל יום ה'צ"ח שחל השבוע)

אך לא העיזו לשאול אותו מדוע לא מסר השיעור, והגאון רבי איסר זלמן זצ"ל שהיה מאוד מקורב לנצי"ב שאל אותו, (שרבי איסר זלמן זצ"ל אף שהיה תלמיד מובהק של הגר"ח זצ"ל, אבל היה מיוחד בכך שהיה תלמיד גם של הנצי"ב, ולא כשאר תלמידי ישיבת וואלז'ין שהיו מחולקים - חלקם היו תלמידי הגר"ח וחלקם תלמידי הנצי"ב), והשיב הנצי"ב בתמימות שבאותו היום לא עלה בידו לכוון בכוונה הראויה בברכת אהבה רבה, ואינו מעיז לומר סברות בסוגיא בלא תפילה בכוונה, כי בלא התפילה אין סייעתא דשמיא לכוון לאמת.

ז שמעתי מפיו אריכות דברים בביאור דרשת חז"ל (ספרי פרשת ואתחנן פ' ל"ב) על הפסוק (דברים י"ה) "ואהבת את ה' אלוקיך" - "אהבה על הבריות", ועורר שכהיום שנתרבו בעוה"ר הרחוקים מדרך האמת, מחוייבים אנו מן הדין לפעול או לסייע ביד אחרים העושים לקירובם לעבודתו יתברך, ומקיימים בכך מצוות עשה דאהבת השי"ת.

ח כמדומני ששמעתי מהגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל שהעיר שלולא דברי הגר"א היה נראה שאין חיוב לענות אמן לאחר "אל יחסרנו" - בברכת המזון, כי הן אמת ש"אל יחסרנו" הוא הסוף, אבל אם רצה להוסיף על הברכה יכול להוסיף, ונמצא שסוף הברכה הוא כשגומר, ושוב אין לומר אמן אחר אל יחסרנו, רק כשגומר ואומר "בברכה שלימה ונאמר אמן".

ט זכורני שהייתי אצל הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל ושאלו אותו על אחד שבא לארץ ישראל לביקור האם יניח תפילין בחוה"מ, והשיב שבצניעא יניח, והוסיף שהוא בעצמו אף שהוא השתקע בא"י ממשיך להניח תפילין בחוה"מ בלי ברכה בצניעא, ולדבריו אין בזה שום חשש. (ועי' עוד בתשובות והנהגות ח"ג ט"ו י"ב).

י לאחר פטירת מרן הגאון רבי איסר זלמן זצ"ל, שמעתי ממרן הגר"ז זצ"ל "עד עכשיו היה לנו עם מי לדבר סברא בלימוד, ועכשיו לאחר שנפטר כבר אין לנו למי לומר סברא בלימוד", ובהזדמנות אחרת אמר לי מרן הגר"ז זצ"ל, שהגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל והגר"ב זצ"ל הם מהיחידים שלמדו אצל אביו מרן הגר"ח זצ"ל עד שנהיו בגדר 'תלמיד'.

א שמעתי ממרן הגר"א זצ"ל שבואלוז'ין היו לומדים בישיבה בכל יום עד ערב פסח, וראשי ישיבה אמרו שיעור יום יום לרבות שישי ושבת על דף גמרא רש"י ותוס' בעיון, והתבטא שאין זה פלא מדוע היום אין צומחים גדולי תורה בשיעור קומה כדרך שיצאו מתלמידי ישיבת וואלז'ין, שהרי בישיבת וואלז'ין למדו בכל יום בלא הפסק של שישי ושבת, ולא היו נוהגים בשום נסיעות הביתה וגם לא אחת לכמה חודשים, ולא ידעו שם כלל בין בזמנים מהו, אבל בימינו, שלישי מהשבוע - ימי שישי שבת אינם מנוצלים כראוי על ידי בני הישיבות שמרפים ידיהם מהתורה בימים אלו, ומלבד זאת גם יוצאים מחוץ לישיבה מפעם לפעם, וגם יוצאים לבין הזמנים באמצע השנה כמה פעמים, וא"כ אין מקום לתמוה על מה שהיום אין צומחים מספיק תלמידי חכמים גדולי תורה, שהרי אין לומדים ברציפות ובשקיעות כדבעי.

ב שמעתי מהגר"א זצ"ל, שבואלוז'ין היתה חובה ללמוד כל יום דף גמרא, ורוב הבחורים חזרו עליו אחר כך י"ב פעמים, וסיפר הגר"א זצ"ל שהוא היה מתעמק במיוחד בלימודו, לא היה באפשרותו לחזור על כל דף אלא שמונה פעמים בלבד, אך כל ימיו הוא מרגיש חיסרון מחמת אותם ארבעה פעמים נוספים שלא חזר על לימודו.

ג העיד על עצמו שעשה הסכם יששכר זבולון, והדבר היה לו לעזר וסיוע גדול בלימוד התורה.

ד התבטא על עצמו, שאע"פ שהיה רב ואב"ד בעיר סלוצק לפני שנעשה ראש ישיבה, מ"מ למרבה הפלא הוא רואה שמכבדים אותו יותר על היותו ראש ישיבה מהיותו רב בישראל, ולהפך מה שהיה בדורות הקודמים שכל גדולי הרבנים ומנהיגי ישראל היו דווקא מורי ההלכה.

ה מרן הגאון ר' איסר זלמן מלצר זצ"ל הניח בתיק התפילין שלו ספר הלכות לשון הרע, והיה לומד בזה בכל יום.

ו שמעתי מפיו, שפעם אחת אירע שהנצי"ב לא אמר את השיעור היומי הקבוע שהיה רגיל למסור מידי יום בישיבה, ויהי הדבר לפלא בעיני כולם

נדבת ידידיו

העושה ומעשה למען מוסדות החינוך הטהור בארץ הקודש הר"ר צבי עקיבה ברייטשטיין שליט"א לע"נ אמו האשה החשובה מרת שרה ביילא ע"ה בת הגה"צ רבי שלום יעקב שמחה ראטמאן זצ"ל מחבר ספר "אבני שיש" על ש"ס, נלב"ע כ" כסליו, ת.נ.צ.ב.ה.

נתרם על ידי

הרה"ח ר' מנחם מנדל פרוכטר שליט"א לרגל אירוסיתו שתחי' בעשט"ו ולעילוי נשמת אביו הר"ר ישראל אריה ב"ר אברהם אלטר זצ"ל נלב"ע כ"א כסליו, ת.נ.צ.ב.ה.

נדבת תלמידי הגה"ק בעל ה"דברי יואל"

מסאטמאר ז"ע לרגל יום ההצלה - כ"א כסליו ולכבוד תורתו של מרן רבינו שליט"א אשר זכה לקירבה מופלגת בפלפולא דאורייתא אצל הגה"ק מסאטמאר ז"ע